

ถอดแนวทางการบริหารจัดการ Aging Society in Japan

อ.อัครวิทย์ ชำนาญ
คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น

เมื่อพูดถึง **สังคมผู้สูงอายุ** สปอตไลท์ทุกดวงต่างก็ฉายไปที่ประเทศญี่ปุ่นโดยพร้อมเพรียงกัน เพราะสถิติหลายอย่างที่ **'สูงติดอันดับโลก'** ไม่ว่าจะเป็นจำนวนรวมประชากรผู้สูงอายุ จำนวนผู้ที่มีอายุเกิน 100 ปี และอายุขัยเฉลี่ยของประชากร รวมทั้งคนที่มียุขอายุมากที่สุดในโลกในขณะนี้ก็เป็นชาวญี่ปุ่นอีกด้วย ซึ่งคนญี่ปุ่นจะเรียกช่วงเวลาหลังเกษียณอายุว่า ช่วงปีที่พระอาทิตย์ตก บ่งบอกถึงช่วงเวลาบั้นปลายของชีวิต แต่ตอนนี้ช่วงปีพระอาทิตย์ตกกินเวลายาวนานมากขึ้น เพราะผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรงและอายุยืนยาวมากขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่เป็นเพราะอัตราการเกิดใหม่ลดน้อยลงอย่างฮวบฮาบทำให้มีคนวัยผู้ใหญ่ตายจำนวนมาก ต้องอาศัยอยู่ตามลำพัง ขาดคนรุ่นลูกหลานมาดูแล และจำนวนประชากรวัยแรงงานก็เริ่มขาดแคลน

ประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมานานก่อนประเทศไทย ปัจจุบันจากประชากรญี่ปุ่น 127 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุ (อายุ 65 ขึ้นไป) ถึง 32 ล้านคน หรือหนึ่งในสี่ (ผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนถึง 40 ล้าน หรือหนึ่งในสาม) เนื่องจากญี่ปุ่นถือว่าเป็นประเทศพัฒนาแล้ว จึงน่าสนใจดูระบบการดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลระยะยาวว่าเขาทำอย่างไร มีปัญหาอย่างไรและแก้ปัญหาอย่างไร

ปัญหาผู้สูงอายุและแนวทางการบรรเทาของประเทศญี่ปุ่น

หนึ่งในอีกตัวอย่างที่น่าสนใจที่สุดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวก็คือ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรในประเทศสูงที่สุดในโลก (ประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปมีอยู่ร้อยละ 29.1) และคาดว่าในปี 2040 ประเทศญี่ปุ่นนั้น จะมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 34.8 เลยทีเดียว รวมไปถึงญี่ปุ่นก็เป็นหนึ่งในประเทศที่มีอัตราการเกิดที่ต่ำที่สุดในโลกเช่นเดียวกัน ด้วยคุณภาพของระบบการดูแลผู้สูงอายุ สิ่งแวดล้อม และสาธารณสุขของประเทศญี่ปุ่นนั้น ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและทำให้ญี่ปุ่นนั้น เป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก

จากที่กล่าวมาทั้งหมด รัฐบาลประเทศญี่ปุ่นก็ไม่ได้นิ่งนอนใจ และพยายามแก้ปัญหาดังกล่าวที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในประเทศออกมาในหลากหลายวิธี โดยวิธีการต่าง ๆ ของประเทศญี่ปุ่น ในการบริหารจัดการ ได้แก่

ภาครัฐญี่ปุ่นปรับนโยบาย : กังขุมชนช่วยกันดูแล

ปัจจุบัน ญี่ปุ่นเข้าเส้นชัยกลายเป็น สังคมสูงวัยระดับสุดยอด หรือ Super Aging Society ไปเรียบร้อยแล้ว เพราะมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด หรืออาจกล่าวได้ว่าเราจะเจอผู้สูงอายุทุก 1 ใน 4 คนของประชากรญี่ปุ่นเดิมที่นั่นผู้สูงอายุในสังคมญี่ปุ่นจะได้รับการดูแลจากครอบครัวเป็นหลัก แต่เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนมาสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็วทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องปรับนโยบายใหม่ โดยเปลี่ยนจากแนวคิดแบบ individual มาเป็น community คือให้สังคมและชุมชนช่วยกันดูแลผู้สูงอายุร่วมกัน รัฐบาลญี่ปุ่นเปิดตัว การประกันการดูแลระยะยาว หรือ Long Term Care Insurance (LTCI) ซึ่งขึ้นชื่อว่า เป็นหนึ่งในประกันสุขภาพที่ครอบคลุมที่สุด โดยให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปทุกคน ผู้สูงอายุที่เข้าเกณฑ์จะสมัครเข้าร่วมโครงการผ่านหน่วยงานภาครัฐในแต่ละท้องถิ่น และจะมีแบบทดสอบให้ทำเพื่อสำรวจว่าแต่ละคนนั้นมีความต้องการและความจำเป็นในการใช้ชีวิตอย่างไรบ้าง จากนั้น ผู้ดูแลก็จะเข้ามาให้คำแนะนำและช่วยวางแผนให้โดยพิจารณาจากงบประมาณของแต่ละคน ร่วมกับองค์ความรู้ของหน่วยงานในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร งบประมาณในส่วนนี้มาจากการจัดเก็บภาษีผู้บริโภคเพิ่มขึ้นเพื่อให้ภาครัฐนำไปใช้ในการดูแลผู้สูงอายุผ่านระบบสวัสดิการสังคม

นอกจากนี้ยังมีการสำรวจพบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าสู่ช่วงวัยหลังเกษียณจำนวนมากยังอยากทำงานต่อไป เพราะพวกเขาอยากมีส่วนช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจด้วย แทนที่จะรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ทำให้มีการกำหนดนโยบายที่ช่วยขยายโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลได้ลงทุนมหาศาลกับโครงการ Silver Human Resources Centers โดยจัดตั้งศูนย์จัดหางานให้กับผู้สูงอายุในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานพาร์ทไทม์ และงานชั่วคราวที่ค่าตอบแทนไม่ได้สูงมาก แต่เป้าหมายหลักคือการสร้างกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้บริหารสมองและออกกำลังกาย

ภาคเอกชนเสริมจุดแข็งด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

นวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่ญี่ปุ่นนำมาใช้รับมือกับสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถลดภาระของผู้ดูแล และช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพในการดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมาก ตัวอย่างเช่น

Digital Care

การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ช่วยให้ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ดีขึ้น เช่น โครงการ Future Care Lab ของบริษัท Sompo มีการผลิตวีลแชร์ปัญญาประดิษฐ์ที่สามารถเคลื่อนที่ได้เองในเส้นทางที่เลือกไว้ล่วงหน้า เตียงที่ปรับรูปร่างได้ หรือจะเป็น Body sensor ที่ช่วยแจ้งเตือนหากผู้สูงอายุเกิดอุบัติเหตุขณะอาบน้ำหรือนอนหลับ

Robot

หุ่นยนต์เป็นอีกหมัดเด็ดที่ญี่ปุ่นนำมาใช้ดูแลผู้สูงอายุ ไม่เพียงภาคเอกชนเท่านั้นที่สนใจ แต่รัฐบาลญี่ปุ่นเองก็ได้ทุ่มเงินสนับสนุนการพัฒนาหุ่นยนต์ดูแลผู้สูงอายุ โดยมีการใช้หุ่นยนต์มาช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง และผู้สูงอายุในบ้านพักคนชรา เข้ามาเติมเต็มความต้องการแรงงานเฉพาะทางที่กำลังขาดแคลนได้อย่างดี ตัวอย่างเช่น Panasonic ได้ผลิตเตียงหุ่นยนต์ที่แปลงเป็นรถเข็นได้ฝั่ง Sony ก็เปิดตัวหุ่นยนต์ลูก Carerobo ที่ช่วยเป็นเพื่อนแก่เหงา ที่บ้านพักคนชรา Silver Wing ในเมืองโตเกียว มีหุ่นยนต์ Humanoid (หุ่นยนต์ที่เคลื่อนไหวได้คล้ายมนุษย์) ชื่อ Pepper เป็นผู้นำสันทนทางการให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนมากเป็นผู้ป่วยโรคสมองเสื่อม หุ่นยนต์ Pepper นี้สามารถสื่อสารตอบโต้กับผู้สูงอายุได้ และยังสามารถจดจำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สูงอายุแต่ละคนได้อย่างแม่นยำในแบบที่มนุษย์อาจทำได้ไม่ครบถ้วน และยังมี robotic exoskeletons ชุดหุ่นยนต์ที่ช่วยในการพยุงร่างกายในขณะที่ยกของที่มีน้ำหนักมาก

ภาคประชาชน

ตัวอย่างการช่วยเหลือดูแลกันโดยมีชุมชนเป็นพื้นฐานคือ Share Kanazawa หมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในเมืองคานาซาวะ ซึ่งได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐบาลในการก่อสร้างอาคารสถานที่ และดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านนี้ประกอบด้วยส่วนหลัก ๆ คือ บ้านพักสำหรับผู้สูงอายุ แต่ความพิเศษก็คือมีส่วนบ้านพักสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ และหอพักราคาถูกลำดับสำหรับนักศึกษาอยู่ด้วย รวมทั้งมีร้านอาหาร ร้านค้า สนามฟุตบอล ร้านนวด ร้านขายของที่ระลึก แจ๊ซคลับ สตูดิโอสอนทำอาหาร บ่อน้ำพุร้อน และฟาร์มอัลปาก้า ฟังดูแล้วน่าตื่นเต้นและแตกต่างจากบ้านพักคนชราทั่วไป โดยผู้สูงอายุที่พักอยู่ที่นี้จะทำงานพาร์ทไทม์ในสถานที่ให้บริการต่าง ๆ ของบ้านพักแห่งนี้ เรียกว่าเป็นบ้านพักที่ดูแลผู้สูงอายุ และในทางกลับกันผู้สูงอายุก็มีส่วนช่วยดูแลบ้านพักแห่งนี้ด้วยเช่นกัน

หมู่บ้าน Share Kanazawa แห่งนี้ถือเป็นโครงการนำร่องในการดูแลชุมชนคนเกษียณ เพื่อให้เข้ากับความต้องการด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของประเทศ เพราะนอกจากผู้สูงอายุจะได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่น่าอยู่ ได้เข้าถึงการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมแล้ว ที่แห่งนี้ก็ได้กลายเป็นจุดท่องเที่ยวที่คอยต้อนรับผู้มาเยือนให้เข้ามาจับจ่ายใช้สอย ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กัน

จะเห็นได้ว่าสังคมที่ดูแลซึ่งกันและกันเช่นนี้ไม่ได้มีคุณค่าสำหรับผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังมีคามหมายกับทุกคน และทุกส่วนในสังคมด้วย ขณะเดียวกันประเทศไทยเองกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นกัน หากเราซึ่งเป็นส่วนเล็ก ๆ หลายภาคส่วนในสังคมสามารถแบ่งปันพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมได้ สังคมไทยในอนาคตอาจจะเป็นสังคมผู้สูงอายุตัวอย่างก็เป็นได้

